

Юридична Україна

ВЛАДА

СУСПІЛЬСТВО

ЗАКОНОДАВСТВО

ДИСКУСІЇ

НАУКА

ПРАКТИКА

СУДОЧИНСТВО

10/2023

ЮРІНКОМ ІНТЕР

ЮРИДИЧНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ВАШОЇ БІБЛІОТЕКИ:

Кримінальний процес України: навч. посіб.; за заг. ред. О. П. Кучинської, Ю. В. Циганюк. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 652 с.

ISBN 978-966-667-819-8

У навчальному посібнику з урахуванням змін до кримінального процесуального законодавства станом на 20 серпня 2023 року розглянуто загальні положення кримінального процесу, засади кримінального провадження, досліджено права та обов'язки учасників кримінального провадження, поняття доказів і доказування в кримінальному провадженні, види заходів забезпечення кримінального провадження, стадійність кримінального процесу тощо.

Видання буде корисним для здобувачів вищої освіти за напрямом «Право» та «Правоохоронна діяльність», науково-педагогічних і педагогічних працівників, юристів-практиків.

НОВИНКА!

Адміністративна відповідальність юридичних осіб. Законодавство. Судова практика /за заг. ред. С. В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 272 с.

ISBN 978-966-667-805-1

Адміністративна відповідальність юридичних осіб – це окремий комплексний вид відповідальності. Вона виникає у відносинах між фізичними та юридичними особами та між юридичними особами при порушенні певних правил та процедур. У разі вчинення адміністративного правопорушення юридичною особою можливі певні варіанти правового реагування, зокрема притягнення до відповідальності самої юридичної особи, притягнення до відповідальності одночасно і юридичної особи, і її посадових осіб, притягнення до відповідальності лише посадової особи.

В книзі зібрано можливі варіанти розв'язання відносин у сфері містобудування, техногенної та пожежної безпеки, охорони навколишнього природного середовища, ветеринарної медицини, недобросовісної конкуренції та обмеження монополізму, захисту прав споживачів, публічних закупівель, порушення митних правил, зайнятості населення, при порушенні правил господарювання. Особливо розглянуті правила застосування господарських санкцій, висвітлені правила реалізації судової юрисдикції щодо відповідальності юридичних осіб.

Книга розрахована на широке коло юристів, які цікавляться питаннями розв'язання адміністративних деліктних відносин, попередження ситуацій, що межують з небезпекою виникнення адміністративної відповідальності юридичних осіб.

З питань придбання звертатися:

04209, м. Київ, вул. Героїв Дніпра, 31-б

тел. відділу реалізації: (095) 491-34-91,

e-mail: sales@yurincom.kiev.ua www.yurincom.com

Юридична Україна

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 10 (250)

Заснований у січні 2003 р.

Legal Ukraine

The magazine is published once a month, in Ukrainian
Magazine was founded in January 2003

ISSN 2308-9636

DOI 10.37749/2308-9636-2023-10(250)

Співзасновники:

Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України,

Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України,

ТОВ "Юрінком Інтер"

Видавець: ТОВ "Юрінком Інтер"

Founders:

*Kyiv Regional Center of the National Academy of Law Sciences of Ukraine;
Research Institute for Private Law and Entrepreneurship named after Academician
F. G. Burchak of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine;
Yurincom Inter Limited Liability Company.*

Publisher:

Yurincom Inter Limited Liability Company is the first Ukrainian law publishing house.

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 2 червня 2020 р.
№886 журнал "Юридична Україна" включено до Переліку наукових фахових видань
України, яким присвоєна категорія "Б",
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових
ступенів доктора і кандидата юридичних наук.

Київ
Юрінком Інтер
2023

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

О. Д. Крупчан, доктор юридичних наук,
професор (**голова ради**),

М. К. Галянтич, доктор юридичних наук,
професор (**заступник голови ради**),

О. О. Бакалінська, доктор юридичних наук,
професор,

О. А. Беляневич, доктор юридичних наук,
професор,

Ю. П. Бурило, доктор юридичних наук,

Г. В. Буюджи, доктор юридичних наук,
доцент,

Вільям Еліот Батлер, доктор юридичних наук,
професор (США)

О. М. Вінник, доктор юридичних наук,
професор,

А. Б. Гриняк, доктор юридичних наук,
професор,

Б. В. Деревянко, доктор юридичних наук,
професор,

О. В. Дзера, доктор юридичних наук,
професор,

Ю. О. Заїка, доктор юридичних наук,
професор,

О. В. Зайчук, доктор юридичних наук,

О. С. Захарова, кандидат юридичних наук,
професор

В. В. Комаров, доктор юридичних наук,
професор,

О. В. Кресін, доктор юридичних наук,

Н. С. Кузнєцова, доктор юридичних наук,
професор,

О. І. Нелін, доктор юридичних наук,
професор,

О. П. Орлюк, доктор юридичних наук,
професор.

В. Д. Примак, доктор юридичних наук,
професор,

О. В. Совгіря, доктор юридичних наук,
професор,

М. О. Теплюк, доктор юридичних наук,

О. О. Штефан, доктор юридичних наук.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

О. Л. Копиленко, доктор юридичних наук,
професор (**голова колегії**),

В. С. Ковальський, доктор юридичних наук,
доцент (**заступник голови колегії**),

М. К. Галянтич, доктор юридичних наук,
професор,

В. В. Кочин, кандидат юридичних наук,
доцент,

О. Д. Крупчан, доктор юридичних наук,
професор,

Р. А. Майданик, доктор юридичних наук,
професор,

В. М. Махінчук, доктор юридичних наук,
професор,

С. В. Бобровник, доктор юридичних наук,
професор,

П. С. Берзін, доктор юридичних наук,
професор,

В. А. Васильєва, доктор юридичних наук,
професор,

В. В. Костицький, доктор юридичних наук,
професор,

А. В. Коструба, доктор юридичних наук,
професор,

О. Ф. Мельничук, доктор юридичних наук

Л. Г. Матвєєва, доктор юридичних наук,
професор,

Н. В. Міловська, кандидат юридичних наук,
доцент,

Л. М. Ніколенко, доктор юридичних наук,
професор,

Н. П. Шишкова, доктор юридичних наук,
професор (Чеська Республіка).

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України (протокол № 14 від 25.10.2023).

© Юрінком Інтер, 2023

EDITORIAL COUNCIL:

O. D. Krupchan, Doctor of Laws, Professor
(*Chairman of the Council*),

M. K. Galantych, Doctor of Laws, Professor
(*Deputy Chairman of the Council*),

O. A. Bakalinska, Doctor of Laws, Professor,
William Elliott Butler, Doctor of Laws,
Professor (USA),

O. A. Belianevich, Doctor of Laws, Professor,
Y. P. Burilo, Doctor of Law, Associate
Professor,

G. V. Buyadzhi, Doctor of Laws, Professor,

A. B. Grinyak, Doctor of Laws, Professor,

B. V. Derevyanko, Doctor of Laws, Professor,

O. V. Dzera, Doctor of Laws, Professor,

V. V. Komarov, Doctor of Laws, Professor,

O. V. Kresin, Doctor of Laws,

N. S. Kuznetsova, Doctor of Laws, Professor,

O. I. Nelin, Doctor of Laws, Professor,

A. P. Orlyuk, Doctor of Laws, Professor,

V. D. Prima, Doctor of Laws, Professor,

O. O. Stefak, n, Doctor of Law, Associate
Professor,

O. V. Sovgyrya, Doctor of Laws, Professor,

M. O. Tepluk, Doctor of Laws,

O. M. Vinnik, Doctor of Laws, Professor,

O. V. Zaichuk, Doctor of Laws,

Y. A. Zaika, Doctor of Laws, Professor.

O. S. Zakharova, Candidate of Laws,
Professor

EDITORIAL BOARD:

O. L. Kopylenko, Doctor of Laws, Professor
(*Chairman of the Board*),

V. S. Kovalsky, Doctor of Laws, Associate
Professor (*Deputy Chairman of the Board*),

M. K. Galantych, Doctor of Laws,
Professor,

V. V. Kochin, Candidate of Laws, Associate
Professor,

A. D. Krupchan, Doctor of Laws, Professor,

M. A. Maidanyk, Doctor of Laws,
Professor,

V. M. Mahinchuk, Doctor of Laws,
Professor,

S. V. Bobrovnik, Doctor of Laws, Professor,

P. S. Berzin, Doctor of Laws, Professor,

V. A. Vasylieva, Doctor of Laws, Professor,

V. V. Kostitsky, Doctor of Laws, Professor,

A. V. Kostruba, Doctor of Laws, Professor,

O. F. Melnychuk, Doctor of Laws

L. G. Matveeva, Doctor of Laws, Professor,

N. V. Milovska, Candidate of Laws,
Associate Professor,

L. M. Nikolenko, Doctor of Laws,
Professor,

N. P. Shyshkova, Doctor of Laws, Professor
(Czech Republic).

**The Academic Council of the Research Institute for Private Law and Entrepreneurship
named after Academician F. G. Burchaof the National Academy of Legal Sciences of Ukraine
(Protocol No. 14 from 25.10.2023)**

ЗМІСТ

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Нелін О. І. Правові аспекти євроінтеграційних процесів в Україні й адаптація вітчизняного законодавства про туризм до законодавства Європейського Союзу6

СІМЕЙНЕ ПРАВО

Плюшко Д. С. Деякі питання правових наслідків припинення шлюбу майнового характеру за законодавством України та деяких зарубіжних країн15

ФІНАНСИ, ПОДАТКИ, БЮДЖЕТ

Гаврилюк Р. О., Пацурківський П. С. Дискусійні питання юридичної визначеності податкового права України в умовах воєнного стану22

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Пожоджук Р. В. Правова природа стандарту пересічного споживача у праві Європейського Союзу31

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Омельченко А. В. Суспільні відносини у сфері цифровізації як предмет правового регулювання40

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Гетманцев М. О. Значення процесуального режиму у забезпеченні судового захисту та єдності судової практики49

ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Кочин В. В. Трансформування принципів житлового права відповідно до економічних відносин у державі57

CONTENTS

WAYS OF DEVELOPMENT OF THE LEGAL SYSTEM OF UKRAINE

Nelin O. I. Legal aspects of the European integration processes in Ukraine
and adaptation of the national legislation on tourism to the legislation of Ukraine6

FAMILY LAW

Pliushko D. O. Some issues of the legal consequences of the termination
of a property-related marriage under the legislation of Ukraine and some foreign countries.....15

FINANCES, TAXES, BUDGET

Havrylyuk R. O., Patsurkivskyy P. S. Controversial Issues of Legal Certainty
of the Tax Law of Ukraine under Martial Law22

BUSINESS LAW AND PROCESS

Pozhodzhuk R. V. Legal nature of the average consumer standard in EU Law.....31

INFORMATION LAW

Omelchenko A. V. Public relations in the field of digitalization as a subject of legal regulation.....40

CIVIL LAW AND PROCESS

Hetmantsev M. O. The significance of the procedural regime in ensuring judicial protection
and uniformity of court practice49

HOUSING LAW

Kochyn V. V. Transformation of the principles of housing law in accordance
with economic relations in the state.....57

УДК 347.73+ 340.1

DOI 10.37749/2308-9639-2023-10(250)-3

Р. О. Гаврилук,

докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри публічного права ЧНУ ім. Ю. Федьковича

П. С. Пацурківський,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного права ЧНУ ім. Ю. Федьковича

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ПОДАТКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті аналізуються з пізнавальних позицій антропосоціокультурного підходу дискусійні питання юридичної визначеності податкового права України в умовах воєнного стану. В українському правознавстві вищезазначені проблеми ще жодного разу не піддавались спеціальному аналізу, а поодинокі дослідження їх окремих аспектів відзначаються переважно постановочним характером, розглядом їх окремих аспектів та щонайменше дискусійністю їх оціночних положень, а також висновків. Метою статті є аналіз принципових інновацій у юридичній визначеності матеріального податкового права України в умовах воєнного стану, розкриття їх сенсу та потенціалу. У результаті дослідження автори статті дійшли висновку, що в умовах воєнного стану відбулися парадигмальні зміни у сфері юридичної визначеності податкового права України як у широкому (змістовому загалом), так і в спеціально-юридичному сенсі цього слова. Квінтесенцію перших склала лібералізація податкового права України, яка охопила мільйони осіб-платників податків та об'єктів оподаткування, стала по суті неоголошеною революцією в оподаткуванні. У вузькому (спеціальному) розумінні терміну юридична визначеність податкового права України в умовах воєнного стану проявилася в застосуванні до її вимірів як основоположного ціннісного критерію принципу балансу приватних і публічних інтересів у соціумі.

Ключові слова: податкове право України; ціннісна матриця податкового права; воєнна матриця податкового права; юридична визначеність податкового права; змістова визначеність податкового права; формально-юридична визначеність податкового права; баланс публічного та приватного інтересів у податковому праві; ціннісний вимір податкового права; змістовий вимір податкового права; темпоральний вимір податкового права.

Вступ. Закони про податки, як основну форму податкового права України, без перебільшення можна порівняти з незавершеною книгою, сторінки і глави якої доповнюються і змінюються постійно, а сюжет нерідко набуває альтернативних перспектив. Вони зазвичай нагадують собою рух піщаних дюн у пустелі, найголовнішою властивістю яких є спонтанна зміна навколишнього ландшафту. За таких умов особливого значення набуває

дотримання законодавцем принципу юридичної визначеності вищезазначеного правового масиву в усіх його ключових вимірах – ціннісному, змістовому й темпоральному. Значення врахування цих факторів державою щонайменше подвоюється, а то й зростає в геометричній прогресії в умовах російсько-української війни, коли податкова система України стала одним з наріжних каменів стійкості держави в цілому.

Принагідно також зазначимо, що як податкове право в цілому, так і такий його сегмент, як юридична визначеність належать до ряду суспільних явищ, які за своєю природою атрибутивно процесуальні (плинні). Вони вимагають застосування до їх пізнання адекватного методологічного інструментарію. Цей інструментарій, в свою чергу, завжди спрямований на якісне «схоплення» певного явища у його динаміці, в тім числі і через його кількісні прояви. Неминучим наслідком цього є неусувна в межах цієї пізнавальної парадигми контраверсійність одержуваних результатів пізнання суспільного явища, у нашому випадку індикаторів юридичної визначеності податкового права. Цей фактор необхідно неодмінно враховувати, якщо ми прагнемо одержати максимально наближений до об'єктивного результат.

В українському правознавстві вищезазначені проблеми ще жодного разу не піддавались спеціальному аналізу, а поодинокі дослідження їх окремих аспектів відзначаються переважно постановочним характером, розглядом їх окремих аспектів та щонайменше дискусійністю їх оціночних положень, а також висновків [1; 2]. Їх автори зазвичай не враховують парадигмально іншого характеру податкового права України в умовах воєнного стану, тимчасового зміщення балансу приватного і публічного інтересу у бік останнього, а також тієї обставини, що саме цей баланс повинен завжди відігравати роль основоположної світоглядної та методологічної матриці при оцінці відповідного податкового права і його складових, включно із його юридичною визначеністю.

Метою статті є аналіз принципів інновацій у юридичній визначеності матеріального податкового права України в умовах воєнного стану, розкриття їх сенсу та потенціалу. Її конкретні задачі полягають в осмисленні: ціннісної визначеності податкового права України в умовах воєнного стану; його змістової визначеності у цей період часу; специфіки темпоральної визначеності податкового права України в умовах російсько-української війни. Особлива увага буде приділена аналізу

рішення Касаційного адміністративного Суду у складі Верховного Суду (далі КАС ВС) від 19 квітня 2022 р. у справі №816/687/16.

Методологічну основу статті складає антропосоціокультурний підхід з усім арсеналом його пізнавальних інструментів, а також загальнонаукові принципи історизму та об'єктивності.

Виклад основних результатів дослідження вважаємо за необхідне розпочати із стислої оцінки стану довоєнного податкового права України. Одному з авторів цієї статті свого часу уже доводилося зазначати, що йому була властива відверта асиметричність податкових повноважень субстанційної держави з одного боку, і примусових податкових обов'язків платників податків — з іншого. Більше того, мала місце явна опозиційність відносин на цьому ґрунті держави з одного боку, і громадянського суспільства — з іншого. Ця опозиційність нерідко набувала навіть зовнішніх ознак цивілізаційного розлому в соціумі [3, с. 298—310].

Перенесення довоєнного типу податкових правовідносин платників податків і держави в умови воєнного стану під час повномасштабної російсько-української війни було неприпустимим — це загрожувало б самому існуванню Української держави із середини. Українські державницькі еліти це вчасно усвідомили і стали на шлях прискореної лібералізації податкового права України, передусім парадигмальної перебудови його ціннісної матриці. Цьому у вирішальній мірі сприяли також фундаментальні якісні зміни ціннісних пріоритетів платників податків і держави у сфері оподаткування в умовах воєнного стану. Вперше в новітній українській історії вони об'єктивно повністю співпали, а їх квінтесенція полягає у першочерговому задоволенні безпекових потреб кожного українця, українського суспільства в цілому, в тім числі й Української держави [4, С. 11–12].

Уже майже дворічний досвід цієї війни переконує, що безпекові потреби вітчизняного соціуму загалом, його держави і кожного українця залишаться такими щонайменше до повної перемоги України у цій війні і

ФІНАНСИ, ПОДАТКИ, БЮДЖЕТ

належного покарання агресора за скоєне та з метою унеможливлення розв'язання ним подібних воєн в майбутньому. Найбільш концентроване вираження вони знайшли у воєнних правових матрицях публічних фінансів загалом та податкового права України зокрема. Відповідно до цих правових матриць, імперативи забезпечення безпеки для всіх та кожного українця стали основоположним інтегральним критерієм правомірності та ефективності використання публічних фінансових ресурсів, як того вимагає частина друга статті 19 Конституції України, державою в цілому, органами державної влади й органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами [5].

Всі інші публічні потреби українців в умовах воєнного стану, в тім числі й гарантовані Конституцією України, фінансуються Українською державою тільки у їх системному взаємозв'язку з позачерговим забезпеченням безпекових потреб суспільства та врахуванням у кожен конкретний період часу наявних фінансових ресурсів. Надходження у Державний бюджет України з традиційних джерел публічних фінансових ресурсів в умовах воєнного стану різко скоротилися. Це негативно позначилося і продовжує все гірше впливати на міру забезпечення публічних потреб вітчизняного соціуму включно з його безпековими потребами. Вищезазначена ситуація об'єктивно змушує Українську державу до активізації пошуків нетрадиційних джерел наповнення Державного бюджету країни. Найбільша відповідальність за це, відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 92 Конституції України, випала на Український Парламент, оскільки саме до його виключної компетенції належить встановлення відповідних суспільних відносин [5].

Парадигмальні зміни воєнних ціннісних матриць публічних фінансів України в цілому та податкового права зокрема не могли не вплинути таким же чином і на стан юридичної визначеності податкового права України як у широкому (змістовому загалом), так і в спеціально-юридичному (темпорально детермінованому) розумінні цього терміну. Зміна

юридичної визначеності податкового права України в широкому розумінні слова в умовах воєнного стану найбільш концентровано проявилася у прийнятті Верховною Радою України цілого ряду законів, спрямованих на його лібералізацію. Квінтесенцією цих змін найповніше репрезентує Закон України № 2120-IX від 15.03.2022 р. [6]. Він став безпосередньою правовою основою лібералізації податкової системи України згідно з вимогами її воєнної ціннісної матриці. Запроваджені цим Законом інновації в регулюванні податкових правовідносин мають системний характер. Вони зумовлені передусім воєнними викликами України. Водночас ці інновації були спрямовані також і на подолання надмірного етатистського ухилу, властивого довоєнному податковому праву України, а також на наближення його до стандартів податкового права держав-членів ЄС.

Запроваджені вищезазначеним Законом інновації охопили широке коло як платників податків, так і об'єктів оподаткування. Зокрема, фізичні особи-підприємці I та II груп одержали відповідно до цього Закону право не заповнювати в умовах дії воєнного стану декларацію платника єдиного податку і не сплачувати цей податок. Стосовно платників єдиного податку третьої групи Закон лібералізував критерії набуття ними цього статусу, процедури переходу на спрощену систему оподаткування і відмови від неї, знизив ставку єдиного податку для них до двох відсотків від доходу та збільшив з одного місяця до трьох податковий (звітний) період. Після завершення воєнного стану в Україні платники єдиного податку третьої групи, відповідно до вищезазначеного закону України, повинні автоматично повернутися на попередню систему оподаткування, на якій вони перебували до переходу їх на спрощену систему податків і зборів [6].

Законом України №2120-IX від 15.03.2022 р. було зменшено ставки оподаткування або взагалі звільнено від оподаткування чимало товарів та/або послуг. Це позитивно вплинуло на значне коло як платників податків, так і на споживачів відповідних товарів або

ФІНАНСИ, ПОДАТКИ, БЮДЖЕТ

послуг. Особливо великий кумулятивний ефект мало зниження ставок оподаткування на паливно-мастильні матеріали, ставок з ПДВ, надання споживачам підакцизних товарів або послуг права включати до складу податкового кредиту попередньо сплачені ними суми ПДВ на підставі пред'явлення первинних документів. На постачальників підакцизних товарів/послуг було покладено обов'язок реєстрації податкових накладних не пізніше, ніж впродовж шести місяців після скасування або припинення дії воєнного стану на території України [6].

Вагомі пільги були надані вищезазначеним Законом України платникам податку на доходи фізичних осіб та військового збору: звільнено від оподаткування цільову благодійну допомогу з боку цих платників податків на потреби ЗСУ у найширшому розумінні цього терміну, запроваджено податкову знижку для них за підсумками 2022 податкового року в частині перерахованих ними сум або вартості переданого майна в якості пожертв або благодійних внесків неприбутковим організаціям в розмірі, що не перевищує 16 процентів суми загального оподатковуваного доходу відповідної особи за цей рік [6].

Законодавець також звільнив від оподаткування земельним та екологічним податком на період з 1 березня 2022 р. по 31 грудня року, наступного за роком, в якому буде скасовано чи припинено воєнний стан, власників й орендарів земельних ділянок та паїв, а також об'єктів оподаткування екологічним податком, розташованих на територіях бойових дій чи тимчасово окупованих збройними силами РФ землях. Аналогічних трансформацій зазнали і відносини загальнообов'язкового державного соціального страхування [6].

Лібералізація податкової системи України охопила мільйони осіб-платників податків та об'єктів оподаткування. Це була по суті *неоголошена революція в оподаткуванні*, внаслідок якої один стан юридичної визначеності податкового права України кардинально змінився в умовах воєнного часу іншим його станом. При цьому у надзвичайних умовах російсько-української війни українським

законодавцем не було дотримано формально-юридичного розуміння визначеності податкового права у його позитивістському тлумаченні, яке склалося в Україні в умовах її мирного розвитку, водночас було реалізовано цю визначеність за основоположним ціннісним критерієм балансу публічних і приватних інтересів в соціумі.

Важливо зазначити, що змінами, внесеними у податкову систему України Законом України №2120-IX від 15.03.22 р., становище усіх платників податків, на яких вони були безпосередньо розраховані, не погіршилося, а навпаки, покращилося. Проте, оскільки Державний бюджет України, покликаний забезпечувати її реальні потреби у публічних фінансових ресурсах, є за його правовою природою солідарним, то у зв'язку з вищевикладеним більший тягар по його наповненню, у порівнянні з попереднім періодом, випав на тих платників податків і об'єкти оподаткування, яких вищезазначені зміни безпосередньо не стосувалися. Це було зумовлено необхідністю запобігання загрозливому розбалансуванню видатків і доходів казни, дотримання принципу єдності видатків та доходів Державного бюджету України.

З цією метою Верховна Рада України розробила та ухвалила цілий ряд законопроектів, метою яких було збільшення прямих і непрямих надходжень в Державний бюджет України. Йдеться про наступні Закони України: №2139-IX від 15 березня 2022 р. про збільшення ставок акцизного податку і мінімального акцизного податкового зобов'язання зі сплати акцизного податку з тютюнових виробів, а також податку на рідини, що застосовуються в електронних сигаретах [7]; №2284-IX від 31 травня 2022 р., який стосується стимулювання виробництва спирту денатурованого [8]; №2720-IX від 3 листопада 2022 р. щодо вдосконалення регулювання діяльності з торгівлі валютою у готівковій формі [9], а також цілий ряд інших законів України цього ж спрямування. Їм також було надано чинності в порушення усталеного в довоєнний період розвитку податково-правової доктрини формально-юридичного розуміння

юридичної визначеності, водночас і в цих випадках було дотримано основоположного критерію забезпечення балансу публічних і приватних інтересів в умовах воєнного стану.

Має місце і протилежний підхід до розуміння і тлумачення природи та стану юридичної визначеності податкового права України в умовах воєнного стану. Його поділяє переважна більшість експертного середовища України, а також частина її вчених юристів-фінансистів. Квінтесенція цього підходу зводиться до того, що будь-які зміни обов'язкових елементів податку, запроваджені незалежно від причин та мети їх ухвалення менше, ніж за шість місяців до початку нового бюджетного року, є порушенням принципу юридичної визначеності (стабільності) податкового права, закріпленого підпунктом 4.1.9 пункту 4.1 ст. 4 Податкового кодексу України [10].

Передусім зазначимо, що це є так званий вузьконормативний (позитивістський) підхід до розуміння природи податкового права в цілому та його юридичної визначеності зокрема, який є родовою спадщиною радянського минулого та поки що залишається в Україні домінуючим. Чи відповідає цей підхід європейському розумінню юридичної визначеності податкового права, основоположні засади якого містяться в Європейській конвенції з людських прав і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) та були згодом розвинуті у прецедентній практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ)? Це питання не риторичне, оскільки ЄКПЛ ратифікована Верховною радою України Законом України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 р. [11] і тим самим стала обов'язковою для застосування в Україні, як обов'язкова і прецедентна практика ЄСПЛ відповідно до Закону України № 3477-IV від 23 лютого 2006 р. [12].

Зокрема, відповідно до ст. 1 Першого додаткового протоколу до ЄКПЛ від 20.03.1952 р., «Кожна фізична особа або юридична особа має право мирно володіти майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше, як в інтересах суспільства і на умовах,

передбачених законом або загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, - підкреслюється у другій частині цієї статті, - які, на її думку, є необхідними для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів» [13]. Лібералізація податкового права України у всіх її вимірах, про яку йшлося вище, не суперечить вищезазначеним положенням ЄКПЛ.

Згодом ЄСПЛ виробив так званий трьохскладовий тест на перевірку правомірності втручання держави в право особи на мирне володіння майном. Його було обґрунтовано Судом у справі «Спорронг і Льюнрот проти Швеції». Цей тест передбачав з'ясування наступних питань: 1) чи було таке втручання держави законним відповідно до національного законодавства; 2) чи воно переслідувало суспільний інтерес; 3) чи це втручання було пропорційним визначеним цілям. Відповідно до підходу ЄСПЛ, якщо державою не було дотримано хоча б якогось із цих критеріїв, то наяву порушення нею ст. 1 Першого протоколу до ЄКПЛ [14].

Інакше кажучи, вжиті державою заходи під час її втручання у право особи (осіб) на мирне володіння нею (ними) майном мають бути дієвими з огляду на вирішення внаслідок цього важливої проблеми суспільства в цілому і водночас залишатися відносно найменш обтяжливими для фундаментальних прав особи (осіб), яких воно безпосередньо стосується. Перехід Української держави від довоєнного податкового права до його ліберальної воєнної матриці повністю відповідає, як було продемонстровано вище, усім критеріям трьохскладового тесту ЄСПЛ. Внаслідок цього переходу формально-юридична визначеність податкового права України, яка позиціонувалася у якості його ідеалу в довоєнний період розвитку, поступилася місцем ціннісній визначеності податкового права держави періоду російсько-української війни.

Для адекватного розуміння квінтесенції цього сутнісного переходу у втіленні принципу юридичної визначеності податкового права України особливо промовистою є Постанова Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду (далі – КАС ВС) від 19 квітня 2022 р. у справі № 816/687/16. Спір у цій справі спричинило donaraxування контролюючим органом, який виступав відповідачем у справі, газонафтовій компанії – позивачу в справі, додаткових податкових зобов'язань, а також штрафних санкцій в розмірі понад 73 млн. грн. з рентної плати за користування нею надрами для видобування природного газу, в тім числі нафтового (супутнього) газу з покладів, що повністю або частково залягають на глибині до п'яти тисяч метрів, за другий квартал 2015 р. Позивач скаржився на те, що контролюючий орган застосував до нього ставку рентної плати, що була збільшена Законом, прийнятим менше, ніж за 6 місяців до початку нового 2016 бюджетного року. На його думку, цим самим було порушено принцип юридичної визначеності (стабільності) в оподаткуванні, гарантований приписом підпункту 4.1.9 пункту 4.1 статті 4 Податкового кодексу України [15].

Суди першої та апеляційної інстанцій, виходячи із формально-юридичного розуміння принципу юридичної визначеності та обмежившись лише пп. 4.1.9 п. 4.1 ст. 4 ПКУ, задовольнили позов. Однак КАС у складі ВС за результатами касаційного перегляду справи на підставі касаційної скарги відповідача скасував рішення у цій справі судів першої та апеляційної інстанцій як неправомірні і відмовив у задоволенні позову. При цьому він виходив з того, що суди попередніх інстанцій не врахували інших норм ПКУ, зокрема його п. 252.20 ст. 252, у якому було закріплено з 1.01. 2015 р. нові ставки рентної плати за користування надрами з метою видобування корисних копалин, не оцінили змін у правовому режимі оподаткування в цілому на їх відповідність оновлених правовій визначеності, нарешті, не врахували обставин, якими керувався законодавець, ухвалюючи рішення про зміну ставок податку (збору) [15].

Осмыслиючи легітимну мету відступу Верховної Ради України від формально-юридично витлумаченого принципу стабільності в оподаткуванні, КАС у складі ВС звернув увагу на те, що цей принцип було застосовано законодавцем у поєднанні з принципами загальності оподаткування, його соціальної справедливості та фіскальної достатності з метою забезпечення видатків держави на оборону та соціального захисту населення у складних економічних умовах фактичної військової агресії рф. КАС у складі ВС дійшов висновку, що підвищення ставок рентної плати не призвело до порушення Конституції України та було пропорційним у конкретній ситуації щодо втручання держави в право мирного володіння своїм майном платником податків. Остаточне резюме КАС у складі ВС в даній справі було наступним: «Колізії між такою (новою. – Р. Г. і П. П.) нормою і принципом стабільності немає, оскільки принцип стабільності застосовується у системному зв'язку з іншими принципами податкового законодавства. Така норма не застосовується лише тоді, - наголосив суд, - коли вона суперечить принципу верховенства права в контексті права платника податку на мирне володіння майном» [15]. Дане інноваційне рішення КАС у складі ВС за своїми ціннісними та методологічними підходами суголосне з прецедентною практикою ЄСПЛ та Європейського суду справедливості.

Висновки. Концепт юридичної визначеності податкового права, як і податкове право відповідного соціуму в цілому, конкретно-історично зумовлені. В його основі лежать домінуюча матриця розуміння основоположних суспільних цінностей загалом та відповідна матриця податкового права зокрема. Російсько-українська війна парадигмально змінила ці матриці, а також розуміння своїх основоположних потреб як державою, так і платниками податків. Вперше в історії незалежної і суверенної України в обидвох вищезазначених суб'єктів вони об'єктивно повністю співпали – ними виявилися безальтернативно безпекові потреби. Найбільш концентроване вираження ці потреби знайшли у воєнних

ФІНАНСИ, ПОДАТКИ, БЮДЖЕТ

правових матрицях публічних фінансів загалом та податкового права України зокрема.

Парадигмальні зміни у цих ціннісних матрицях не могли не вплинути таким же чином на стан юридичної визначеності податкового права України як у широкому (змістовому загалом), так і в спеціально-юридичному сенсі цього терміну. Зміна юридичної визначеності податкового права України у широкому розумінні цього поняття в умовах воєнного стану найбільш концентровано проявилася у прийнятті Верховною Радою України цілого ряду законів, спрямованих на його лібералізацію. Лібералізація податкового права України має системний характер. Вона була зумовлена передусім воєнними викликами Україні, охопила мільйони осіб-платників податків та об'єктів оподаткування, стала по суті неоголошеною революцією в оподаткуванні. Вона також мала своєю метою подолання

надмірного етатистського ухилу, властивого довоєнному податковому праву України, а також наближення його до стандартів податкового права держав-членів ЄС.

Внаслідок лібералізації податкового права України один стан його юридичної визначеності кардинально змінився в умовах воєнного часу іншим його станом. При цьому у надзвичайних умовах російсько-української війни українським законодавцем не було дотримано формально-юридичного розуміння визначеності податкового права у його позитивістському тлумаченні, яке склалося в Україні в умовах її мирного розвитку, водночас було реалізовано цю визначеність за основоположним ціннісним критерієм балансу приватних і публічних інтересів у соціумі. Це реально наблизило податкове право України до стандартів податкового права держав-членів ЄС.

Список використаної літератури

1. Решота В. Проблеми оскарження рішення про відмову у реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних. Податкові спори в адміністративному судочинстві: зб. Тез доповідей П'ятої Міжнародної науково-практичної конференції «Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики» (м.Київ, 4–5 липня 2022 р.). Київ: Компанія «ВАІТЕ». 2022. С. 62–65.
2. Смичок С. Принципи податкового законодавства в умовах дії воєнного стану. Податкові спори в адміністративному судочинстві: зб. Тез доповідей П'ятої Міжнародної науково-практичної конференції «Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики» (м. Київ, 4–5 липня 2022 р.). Київ: компанія «ВАІТЕ». 2022. с. 207–211.
3. Гаврилук Р. О. Природа податкового права: антропосоціокультурний підхід: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2014. с. 298–310.
4. П. Пацурківський, Р. Гаврилук. Війна росії проти України та вітчизняні публічні фінанси. Право України. 2022. №3. с. 11–12.
5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану. Закон України № 2120-ІХ від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу природного. Закон України №2139-ІХ від 15 березня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2139-20#Text>.
8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання виробництва спирту етилового денатурованого. Закон України №2284-ІХ від 31 травня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2284-20#Text>.

ФІНАНСИ, ПОДАТКИ, БЮДЖЕТ

9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування діяльності з торгівлі валютними цінностями у готівковій формі. Закон України №2720-IX від 3 листопада 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2720-20#Text>.

10. Податковий кодекс України. Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 із змінами та доповн. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

11. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції. Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

12. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.

13. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод №1 від 20 березня 1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.

14. Case of The Estate of E. SPORRONG and I. M. LONNROTH v. SWEDEN (applications Nos. 7151/75 and 7152/75). 8 October 1980. 52. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/001-57580.pdf>.

15. Постанова Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду від 19 квітня 2022 р. у справі № 816/687/16. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat/palata_19_04_01_2022_816_687_16.

References

1. Reshota V. Problems of appealing against the decision to refuse to register a tax invoice/adjustment calculation in the Unified Register of Tax Invoices. Tax Disputes in Administrative Proceedings: Collection of abstracts of the Fifth International Scientific and Practical Conference «Administrative Justice in Ukraine: Problems of Theory and Practice» (Kyiv, July 4–5, 2022). Kyiv: VAITE Company. 2022. с. 62–65.

2. Principles of tax legislation under martial law. Tax Disputes in Administrative Proceedings: Collection of abstracts of the Fifth International Scientific and Practical Conference «Administrative Justice in Ukraine: Problems of Theory and Practice» (Kyiv, July 4–5, 2022). Kyiv: VAITE Company. 2022. с. 207–211.

3. Havrylyuk R. O. The nature of tax law: anthroposociocultural approach: a monograph. Chernivtsi: Chernivtsi National University. 2014. с. 298–310.

4. Petro Patskurkivskyy, Ruslana Havrylyuk. Russia's war against Ukraine and domestic public finances. Law of Ukraine. 2022. №3. с. 11–12.

5. The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28, 1996, No. 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

6. On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine on the Validity of Norms for the Period of Martial Law. Law of Ukraine No. 2120-IX of 15.03.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.

7. On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Some Other Legislative Acts of Ukraine on the Introduction of Differentiated Rent for Natural Gas Production. Law of Ukraine No. 2139-IX of March 15, 2022: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2139-20#Text>.

8. On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Laws of Ukraine to Stimulate the Production of Denatured Ethyl Alcohol. Law of Ukraine No. 2284-IX of May 31, 2022: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2284-20#Text>.

9. On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Laws of Ukraine on Peculiarities of Taxation of Activities on Currency Valuables Trading in Cash. Law of Ukraine No. 2720-IX of November 3, 2022: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2720-20#Text>.

10. Tax Code of Ukraine. Law of Ukraine No. 2755-VI of 02.12.2010 as amended and supplemented: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

11. On Ratification of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, the First Protocol and Protocols Nos. 2, 4, 7 and 11 to the Convention. Law of Ukraine of 17.07.1997 No. 475/97-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

12. On the Execution of Judgments and Application of the Case Law of the European Court of Human Rights. Law of Ukraine of 23.02.2006 No. 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.

13. Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms No. 1 of March 20, 1952: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.

14. Case of The Estate of E. SPORRONG and I. M. LONNROTH v. SWEDEN (applications Nos. 7151/75 and 7152/75). October 8, 1980. 52. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/001-57580.pdf>.

15. Resolution of the Administrative Court of Cassation within the Supreme Court of April 19, 2022 in case No. 816/687/16. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat/palata_19_04_01_2022_816_687_16.

Havrylyuk R. O., Patsurkivsky P. S. Controversial Issues of Legal Certainty of the Tax Law of Ukraine under Martial Law.

The article analyzes the controversial issues of legal certainty of tax law of Ukraine under martial law from the cognitive standpoint of the anthroposociocultural approach. In Ukrainian jurisprudence, the aforementioned issues have never been subjected to a special analysis, and the few studies of their individual aspects are characterized mainly by their staged nature, consideration of their individual aspects and, at least, the debatability of their assessment provisions and conclusions. Their authors usually do not take into account the paradigmatically different nature of the tax law of Ukraine under martial law, the temporary shift in the balance of private and public interest towards the latter, and the fact that this balance should always play the role of a fundamental ideological and methodological matrix in assessing the relevant tax law and its components, including its legal certainty. The purpose of the article is to analyze the fundamental innovations in the legal certainty of substantive tax law of Ukraine under martial law, and to reveal their meaning and potential. Its specific tasks are to comprehend: the value certainty of Ukraine's tax law under martial law; its substantive certainty in this period of time; and the specifics of temporal certainty of Ukraine's tax law in the context of the Russian-Ukrainian war. Particular attention will be paid to the analysis of the decision of the Administrative Court of Cassation within the Supreme Court dated April 19, 2022 in case No. 816/687/16.

As a result of the study, the authors of the article conclude that under martial law, paradigmatic changes have occurred in the area of legal certainty of Ukrainian tax law in both the broad (substantive) and special legal sense of the word. The quintessence of the former was the liberalization of Ukrainian tax law, which covered millions of taxpayers and taxable entities and became, in fact, an undeclared revolution in taxation. In the narrow (special) sense of the term, the legal certainty of the tax law of Ukraine under martial law was manifested in the application of the principle of balance of private and public interests in society to its dimensions as a fundamental value criterion.

Keywords: tax law of Ukraine; value matrix of tax law; military matrix of tax law; legal certainty of tax law; substantive certainty of tax law; formal and legal certainty of tax law; balance of public and private interests in tax law; value dimension of tax law; substantive dimension of tax law; temporal dimension of tax law.